

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

פסח תשס"ח שנה ז' ט"א י"א 314

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: חידושים נפלאים ומתוקים בענייני חג הפסח

אבות (וכמובן שאסור לדון אף יהודי אחרי הזוועות שהם עברו שם). הוא עדיין לא סיפר זאת לאיש, וכמה ימים לפני ליל הסדר, חברו שהיה בן עליה מופלג הזמין אותו אליו לליל הסדר, הוא הסכים אבל בלבו הוא כבר החליט שהוא אחר הלילה הזה כבר עוזב לקיבוץ ולא יישאר ממנו זכר שהוא יהודי.

באותה תקופה היתה המדינה בתקופת צנע שהיתה עניות גדולה מאוד, ובכל זאת המארח, אותו אברך יקר, החליט שהוא משתדל למעלה מיכולתו כדי להשיג את כל מה שנצרך לליל הסדר, יין לארבע כוסות, מצות מהודרות ושאר סימני הסדר. האורח כשהגיע הוא היה פשוט בהלם איך הוא הצליח להשיג כמות כזו במצב של עוני כזה.

אלא שממש עם תחילת הסדר, עוד לפני שהחלו לקדש, אחת הילדות ללא שימת לב בריצתה משכה עמה את המפה והפילה את כל מה שהיה על השולחן. המצות נשברו, היין נשפך כוסות נשברו. הילדה מרוב בהלה ברחת לחדר ונסגרה. ואותו אברך בן עליה בשיא האצילות ניגש קודם כל להרגיע את הילדה כאילו לא קרה דבר, ואחר כך סידרו שוב את הכל על השולחן בקושי ממה שנשאר, והמשיכו את ליל הסדר בשיא הרוממות כאילו שולחן ערוך והכל מסודר כבני מלכים.

אמר אותו יהודי ניצול שואה, כשהוא ראה את המחזה הזה, זה שבר את לבו והוא החליט שהוא נשאר ירא ה', כי הנה זו ההוכחה שעדיין היהדות חיה וקיימת, כי רק יהודי מסוגל להגיב ככה אחרי כזה שבר.

אותו אברך שהתעלה על עצמו ולא כעס זכה להציל נפש מישראל, בזכות זה אותו ניצול שואה הקים דור ישרים מבורך, וכל צאצאיו החרדים לדבר ה' נחשבים לזכויותיו של אותו אברך.

מסופר על הצדיק הירושלמי רבי שמואל הומינר זצ"ל שהוא היה כל הזמן חי עם ענין המשיח והוא האמין באמונה שלימה שבכל רגע ורגע צריך להגיע המשיח, ועד כדי כך שהוא הכין יין מיוחד שבו הוא יכבד את המשיח שיבוא, וכל הזמן הוא היה מדבר על הבקבוק יין שמוכן לביאת המשיח, ונוסף על כך בכל ליל הסדר בשביל לעורר את ענין הגאולה היה מציב את הבקבוק יין על השולחן, וכך במשך שנים.

ליל הסדר אחד, בסוף הסדר הוזיזו את השולחן בצורה לא ראויה והבקבוק היין של המשיח נפל ונשבר. העידו היושבים שם שלא ראו אצל רבי שמואל הקפדה כהוא זה, אלא המשיך להתנהל הכל כרגיל כאילו לא נשבר עכשיו בקבוק יין חשוב.

כותב הט"ז (סימן רצ"ו סק"א) להסביר את דברי הגמרא בעירובין (סה). שכל בית שאין נשפך בו יין כמים, אין בו סימן ברכה. והא תמה, מה הפירוש, וכי האדם יקח יין וישפוך על הרצפה, מה אם איסור בל תשחית? למשל, אדם שנשאר לו יין בכוס

א. חיזוק לא לבוא לידי כעס קודם הפסח:

הזוהר הקדוש (פרשת בראשית דף כז:) אומר: כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. ואמר האדמו"ר הרה"ק רבי אשר מסטולין זצ"ל שכתוב (שמות לד יז-יח) "אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור". והיינו שאף שכל אדם צריך לשמור את חג המצות, והיינו שמירה מעולה בנקיון הבית מחמץ, מכל מקום קודם לשמירה זו הזהירה אותנו התורה: "אלהי מסכה לא תעשה לך", שהנקיון של פסח לא יבוא על ידי כעס ח"ו, ועל ידי זה נחשב כאילו עבד עבודה זרה.

הגמרא בקידושין (לט:) אומרת: ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, ומסקנת הגמרא, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה.

ופירש רש"י, שבא לידו עבירה וכפה יצרו ולא עבר, "אין מצוה יתירה מזו".

וידוע ומפורסם שרש"י היה מדקדק מאוד מאוד בלשונו, ומתיבה אחת או מאות אחת של רש"י אפשר לבנות תילי תילים של הלכות, וכפי שכותב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן פ') ובשו"ת חיים שאל (ח"א סימן ע"א): שרש"י היה יושב כל כל טיפת דיו שבעה נקיים. ובשו"ת חיים שאל (ח"א סימן מ"ח) כתב החיד"א על רש"י "וידוע שרש"י ז"ל דקדק בדבריו מאוד ובשינוי אות בא ללמד הלכתא גבירתא".

ממילא אם רש"י ז"ל כתב: "אין לך מצוה גדולה מזו", באותה שעה העביר רש"י בעיניו הקדושות את כל המצוות כולם, אכילת מצה בליל פסח, שכולנו אוכלים אותה בדחילו ורחימו, ואפילו אכילת קרבן פסח, שכולנו כל כך משתוקקים כבר להגיע לבית המקדש כדי לאכול כזית מקרבן פסח. גם הרגע הקדוש ביותר ביהדות והיא כניסת הכהן גדול לקודש הקדשים ביום הכיפורים, כדי להקטיר קטורת, היא אחת מתרי"ג מצוות, וכשרש"י כתב אין לך מצוה גדולה מזו, התכוון גם לזה.

נמצא כשאדם נמצא בימים אלו ובא נסיון לידו, כאשר בשעת הלחץ הגדול בערבי פסחים בא לו נסיון של כעס, והוא מתגבר עליו, ובולם את פיו ומתגבר שלא לכעוס, הוא נמצא כעת באחד הרגעים הגדולים שבחיינו, והוא צריך לישא תפילה לבורא עולם, כי כעת הוא יותר גדול מהכהן גדול בקודש הקדשים.

ואז הוא עת רצון גדול מאוד שיתמלאו כל משאלות לבו לטובה ולברכה.

מעשה היה בירושלים עיר הקודש, ביהודי שעבר את כל שבעת מדורי הגיהנם בשואה ועלה בגפו ארצה אחרי שכל משפחתו נכחדו בשואה, ובגלל מה שהוא עבר הוא החליט לעזוב דרך

של הבדלה לא ישפוך את היין בכיור, יש בזה איסור בל תשחית, אלא אם לא גמר את הכוס, ישפוך את היין שנשאר חזרה לתוך הבקבוק, אבל קודם כל ישפוך יין מהבקבוק לכוס, יתקן את הפגימה של היין על ידי ששתו ממנו, ואחר כך ישפוך את היין לתוך הבקבוק, אבל לשפוך יין אסור, אז איך אומר שבית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה.

ומסביר הט"ז וז"ל: ד"ל למה אמר לשון דיעבד דהיינו נשפך ולא אמר כל בית שאין שופכין בו כו' אלא דנתכוונו לומר שלא יתרגז אדם בביתו אפי' אם יארע לו היזק, דהיינו שכבר נשפך יין בשוגג ע"י שום אחד מבני הבית, ודרך של בני אדם להתרגז בשביל זה ע"כ אמר כל בית שאין היין שנשפך בשוגג, נחשב לו כאלו היה מים, אלא אדרבא מתרגז אז אין בו סימן ברכה דאמרי' בפ"ק דסוטה בכל בית שיש בו רוגז הוא סימן עניות ח"ו וכו'. עכ"ל.

רואים שכאשר אדם כועס הוא מסלק את השכינה מהבית וממילא אין הברכה שורה בבית. לכן כל פעם שאדם מרגיש שהוא בא לכדי כעס, יזכור שהכעס גורם לעניות ח"ו ומסלק את השכינה מהבית, וזה יסיע בידו לבל יכעס. [וראוי להעיר שכפי הלשון שמציין הט"ז "בכל בית שיש בו רוגז הוא סימן עניות" לא מצאתי במסכת סוטה, אבל דומה לזה יש, בדף ג: אומרת הגמרא: "תוקפא - כעס, בביתא, כי קריא לשושמא" - כמו תולעת שמכרסמת את השושמין, כך הכעס מחריב את הבית, וכפי שמבאר הט"ז הכוונה לעניות].

לפי זה נבין מדוע הקב"ה נותן לעם ישראל נסיונות של כעס וקפדנות לפני חג הפסח, שכלל שחג הפסח מתקרב גם רף העצבים עולה, כידוע אצל כל המשפחות בלי יוצא מן הכלל.

אלא שחג הפסח הוא חג הפרנסה בכוחו להשפיע פרנסה לכל השנה כולה, כפי שמובא בספרים הקדושים, שפסח נוטריקון פא"י חת"ך סא"ל - שמות הפרנסה. וכן פסח גימטריא קמת. דהיינו, שבחג זה מסוגל היהודי להוריד לעצמו שפע של פרנסה טובה.

וכתב בספה"ק בני יששכר (חודש ניסן מאמר ח' אות י"ב), שעל ידי אכילת מצה זוכה לפרנסה טובה כל השנה. ורמז לדבר, "מצה לחם עוני" גימטריא גשם, שבו תלויה הפרנסה.

כמו כן זמן אכילת האפיקומן יכוין להמשיך על עצמו פרנסה, כמו שכתב בספה"ק מאור ושמש (ענייני פסח): ועל זה רומז מילת "אפיקומן" שהג' אותיות הראשונות אפ"י עולה כמנין הוי"ה אדנ"י, והוא הראשי תיבות של הפסוק "פותח את ידך" והוא בגימטריא צ"א, ורומז שיוורד על ידי זה שפע פרנסה.

וכפי שהזכרנו מדברי הט"ז הכעס מתנגד לפרנסה, ועל ידי שאדם כועס הוא מפסיד את פרנסתו, ומידה טובה מרובה כאשר האדם מתגבר על נסיונות של כעס הוא זוכה להשפעות עצומות של פרנסה, וממילא בימים הקדושים של ניסן ופסח שיש שפע עצום של פרנסה ותבואה ושובע, מתגברים לפעמים היצר וחילולתיו להביא נסיונות של כעס וקפדנות כדי לאבד את השפע, ומידה טובה מרובה על ידי התגברות על היצר שלא נכשלים בכעס וקפדנות.

ג. סגולת הלילה אף לבן הרשע:

במעלתו של הלילה הקדוש ליל הסדר מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א): הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשיו בנו הגדול ואמר: בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים, עשה לי מטעמים. הלך להביא ונתעכב שם. אמרה רבקה אל יעקב: בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, הלילה הזה העליונים אומרים שירה עשה מטעמים לאביך".

ויש לדקדק שיש לכאורה הבדל בין דבריו של יצחק אבינו לבין דבריה של רבקה אמנו. כאשר יצחק אבינו פונה אל עשו הרשע הוא אומר לו: "בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים". הוא פותח קודם ב"עליונים אומרים שירה" ורק אחר כך

"אוצרות טללים נפתחים". לעומת זאת רבקה אמנו אומרת: "בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, הלילה הזה העליונים אומרים שירה".

ויש לבאר כי יצחק ידע בדיוק מיהו עשו הרשע, ממילא כדי להשפיע עליו מ"אוצרות טללים נפתחים" צריך להקדים ולומר לו "שהעליונים אומרים שירה", שבלילה הקדוש הזה אין זה תלוי במעשיהם של התחתונים כפי כל השנה כולה, לכן אפילו עשו הרשע יכול לקבל שפע בלילה הזה. לעומת זאת רבקה אמנו שפונה אל יעקב אבינו, אשר הוא מלא וגדוש בתורה במצוות ובמעשים טובים, בודאי שהוא ראוי ל"אוצרות טללים נפתחים" לקבל שפע מלמעלה.

מתבאר מיצחק אבינו, שבלילה הקדוש הזה ש"עליונים אומרים שירה" אין זה כלל תלוי במעשיהם של התחתונים, לכן אפילו אנשים שהם בדרגה נמוכה כמו עשו הרשע יכולים לקבל שפע בלילה הזה, ולכן בלילה הקדוש הזה מזמינים גם את הבן הרשע, כי גם הוא יכול לקבל מהשפע של הלילה הקדוש הזה. ולכן נבחר הלילה הקדוש הזה להוציא את יראל ממצרים, על אף שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה בבחינה של "ואת ערום ועריה" - ערומים מן המצוות, ו"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". אולם סגולת הלילה אינן תלויות במעשיהם של התחתונים כלל.

ג. אכילת מצה סגולת לאריכות ימים:

הבן איש חי כתב, שבתורה נאמר (בא י"ב, י"ח. וי"ג, ו) "מצת" חסר ו', לרמז ש"ע"י מצות מצה ניצול האדם ממיתה, וזהו כיון ש"ע"י המצה נהפך האדם להיות צדיק, והאות צ' מפרידה בין האות מ' לאות ת', כלומר מפרידה את המות ומבטלתו. ע"כ

ובביאור מדוע ע"י אכילת מצה ניצול ממיתה, י"ל ע"פ מש"כ החת"ס (בפירושו להגדה של פסח) שמצ"ה גימטריא קל"ה ואילו חמ"ץ קל"ח, ונמצא שחמץ מספרו גדול בג' ממצה, לרמז לקנאה התאוה והכבוד, שמוציא את האדם מן העולם. עכ"ד.

והרי מצה מציילה מג' דברים אלה, שהרי המצה מסמלת להסתפקות במועט בקמח ומים, ולכן אינו מקנא באחרים שיש להם יותר ממנו. וכן אין בה תבלינים כלשהן כדי להרבות התאוה כמו בשאר תבשילים, לכן מלמדת את האדם לסלק מעצמו תאוות רעות כנ"ל בשם תורת אבות. וכן מסמלת המצה לענוה, שנקראת "לחם עוני" (ראה ט"ז, ג') היפך הכבוד, ממילא כיון שניצל מג' דברים המוציאים מן העולם, זוכה לחיים.

עוד טעם יש לומר שהרי לכל אדם ואדם יש כמות של דיבורים שהוקצב לו לדבר, כך כתב הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו דרך פקודיך (מצוה ל"ד חלק הדיבור ג', בשם קבלנו מרבתינו) כי סך הדיבורים של אדם קצוב מיום היוולדו כמה ידבר במשך כל ימי חייו, וכאשר יסיים לדבר את סך הדיבורים הקצוב לו אז בא זמנו להסתלק מן העולם, וזהו שנאמר (שיר השירים ה', ו) "נפשי יצאה בדבר". כלומר שהנפש של האדם יוצאת קימעה קימעה עם כל דיבור ודיבור שמוציא מפיו במהלך חייו עד שגומרת לצאת כולה בבוא יומו. ע"כ.

אולם על ידי אכילת מצה שהוא "לחם שעונין עליו דברים הרבה", היינו סגולת המצה נותנת תוספת דיבור לכל אחד ואחד ולכן על ידה זוכה לאריכות ימים.

ובזה ביארתי מה שמצינו אצל רב שזכה לחיות ארבע מאות שנה, כמובא בספר כנפי יונה (ח"ג סוף סימן ס"ב). כי כתב הרמב"ם (הלכות דעות פ"ב ה"ד): "לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו, אמרו על רב תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו". ע"כ. נמצא כי רב לא דיבר שיחה בטילה,

ממילא לא בזבז את כמות הדיבורים שהוקצבה לו, לכן זכה לאריכות ימים.

הסבר שלישי יש לומר על פי מה שכתב הרמ"ק הקדוש בספרו אור יקר על הזוה"ק (פרשת פינחס דף ויד:): שסגולת המצה לתקן חטא של הוצאת זרע לבטלה, שכידוע על חטא חמור זה חייב מיתה. ולכן על ידי אכילת מצה שמכפר על חטא זה, מועיל לאריכות ימים.

ד. גודל השראת השכינה בליל הסדר:

בהגדה של פסח עם פירושו של הגאון רבי אריה ליב צינץ זצוק"ל כתב לבאר את מאמר בעל ההגדה: "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

וצריך להבין מה היתה ההבנה הראשונה בזה, וכי יש סברא לומר שכיון שכולנו חכמים וכו', לא נתחייב לספר ביציאת מצרים?

וביאר שמכיון שתכלית יציאת מצרים היתה לעבוד את האלקים על ההר הזה, הרי שקבלת התורה היא היתה התכלית, ויציאת מצרים היתה רק סיבה אל התכלית, והרי מובא בירושלמי שמי שדבוק בתורה הקדושה ותורתו אומנותו כרבי שמעון וחבריו אינו מפסיק לא לקריאת שמע ולא לתפילה, וא"כ הייתה סברא לומר שלא יהיו מחוייבים לספר ביציאת מצרים כשכולם חכמים ונבונים, כדי שלא יפסיקו מדברי תורה, לכן בא בתנא להשמיענו שאעפ"כ מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, כי כתב האור החיים הקדוש (ויגש מ"ו, ד) וז"ל: אכן אשכילך כי הדרגות אור השכינה רבים המה, הלוא תמצא שעשרה שיושבים ועוסקים בתורה שנו רבותינו (אבות ג', ז) כי שכינה שרויה ביניהם. ואפילו שניים ואחד אמרו ז"ל (שם) כי מצויה שכינה, ומצינו (תנחומא סוף פר' תצוה) שלא ירדה שכינה ביניהם של ישראל אלא אחר שעשו המשכן, ואחר כמה הכנות האמורים, ובירידתה ראו מעשה ה' וכבוד ה' מלא את המשכן, מה שאין הרגש כן ולא כיוצא בו בשעה שעוסקים בתורה אפי' אלף. אלא ודאי יש הדרגות אין מספר להם להשראת שכינה, בסוד כי גבוה מעל גבוה שומר (קהלת ה', ז), ויתרבה האור בהשראתו כפי בחינת הסובב השראת השכינה. וצא ולמד השראת השכינה בהר סיני, ולמטה ממנה השראתו בביהמ"ק, ולמטה ממנה השראת השכינה על הנביא, וביהכ"נ וביהמ"ד, ובין עשרה שעוסקים בתורה, ולמטה בהדרגת המנין. עכ"ד.

נמצא כי אינה דומה השראת השכינה של עשרה שיושבים ועוסקים בתורה לחמשה או לשניים, וכן יש מדרגת השראת השכינה כששנים עוסקים בתורה, וכשאחד עוסק בתורה. והנה בסיפור יציאת מצרים יש חידוש מופלא, שגם כשיושב לבדו נחשב עליו כיושב ועוסק בתורה עם אלף אנשים! וזוכה להשראת השכינה כהדרגה הגבוהה ביותר שבלימוד התורה.

ראיה לדבר אפשר להביא מהחתם סופר זת"ב, דרכו של החתם סופר היה תמיד לומר דברי תורה רבים בכל סעודת שבת, עד שלפעמים הסעודה הייתה נמשכת שעות מרובות עקב הדרשות והפירושים הרבים.

אך שונים היו הדברים בליל הסדר. ליל התקדש החג - בשעת עריכת הסדר, ובפרט בעת אמירת ההגדה לא היה החת"ס אומר ואפילו לא פירוש אחד. את כל הפירושים היה שומר למשך ימי חול המועד הבאים - לאחר מכן, אז היה יושב עם תלמידים ועם מקורבים, ולפעמים גם עם בני הישיבה, והיה משמיע בפניהם פנינים נפלאים ואף דרשות ארוכות בענייני הפסח. וכך העיד תלמידו הגאון רבי שמעון סידאן בספרו שבט שמעון: מלבד תשעה באב לא עבר יום אחד, שלא למד ברבים. בליל שימורם באו תלמידיו לראות הנהגתו בסדר, ולשמוע פירושו בהגדה ובשיר השירים. כאשר נשאל לסיבת הדבר, השיב: בפסח יש מצוה לספר על

יציאת מצרים, ולא עוד אלא שאנו אומרים וכל המרובה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. משום כן, בליל הסדר לא נכון לומר פירושים ודרשות, אלא צריך להתמסר לגמרי רק לילדים ולבני הבית ולספר להם על יציאת מצרים.

ואכן, כך היתה דרכו בליל הסדר. הוא היה יושב שעות ומספר לילדיו על יציאת מצרים, והיה מבאר להם פשוטם של דברים כל מילה בלשון קלה, כדי שידעו ויבינו היטב מה אירע לאבותינו בארץ מצרים.

ובכל זאת מסופר על החתם סופר [בתוך הספר 'מדור לדור' - עובדות וסיפור הגה"צ רבי ד"מ וייס]: משבאה הצדקת הרבנית מרת חוה לאה ע"ה בת הגה"ק רבי יצחק וייס זי"ע, לימים אשת חבר של ה"כתב סופר" זצ"ל, בברית האירוסין, סיפרו לה בנות משפחת ה"חתם סופר" את תואר פניו בליל הסדר' כאמור, ולא חפצה להאמין בכך, כיון שלא היתה מוצאה מהונגריה, ולא האמינה ולא היתה רגילה לכאלה תיאורים, והייתה מפטירה כששוחחו מכך בהתבטאותה: "זוהי גוזמא". אולם, כשנעשתה כלתו של ה"חתם סופר", כאשר חלף ליל הסדר' הראשון שלאחר נישואיה, הודתה ואמרה: "אכן, לא יכולתי להביט בפניו, כשם שאינני יכולה להביט באור החמה"...

נמצא, החתם סופר היו פניו מאירות בליל הסדר יותר מזמן מסירת השיעורים, ועל כרחק כי דרגת השכינה לה זכה בעת סיפור יציאת מצרים כפשוטו, היתה גבוהה יותר מאשר לימוד תורה בציבור. הרי לנו שבסיפור יציאת מצרים כפשוטו זוכים להשראת השכינה יותר מאשר בלימוד התורה בציבור.

ה. כוחו של אליהו הנביא בליל הסדר:

פסח על מצוותיו הוא החג של כל המשפחה, שלא כמו סוכות שרק הגברים חייבים במצוות של חג הסוכות, הרי מצות הפסח היא "איש שה לבית אבות שה לבית", וכשמשנה מוסר לישראל את המצווה הזו הוא אומר להם: "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח".

ולא רק קרבן פסח היא מצווה משפחתית אלא גם "ליל הסדר" שאנו עושים זכר לקרבן פסח, גם במצווה הזו משתתפת המשפחה כולה, הגברים הנשים והילדים, ולא עוד אלא שעיקר הסדר הוא סביב הבנים, "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה".

כבר בפתיחת ספר שמות התורה מציינת את המשפחה ככתוב: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, איש וביתו באו".

ולא רק התורה אלא גם פרעה בחושו העיור הבין שהמשפחה ודור ההמשך הם סוד ההישרדות של עם ישראל, ועל כן הוא מפנה את גזירותיו בעיקר לפגוע בדור העתיד, תחילה הוא מנסה לעשות זאת בעזרת המיילדות, וכשהוא רואה שאינן משתפות עמו פעולה להמית את הנולדים על האבנים, הוא מצוה לכל עמו: "כל בן הילוד היאורה תשליכוהו", הנסיון של פרעה לפגוע בעם ישראל אינו בעיקר על ידי האוכלוסיה הבוגרת שאמנם הוטל עליהם עבודת פרך אך לא השמדתם.

מה שאין כן את הבנים ציוה פרעה להמית. גם המכות שהביא הקב"ה על פרעה ומצרים היו מכוונות לדור העתיד כמו שאמר הקב"ה למשה: "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים". גם המשא ומתן שהתנהל בין פרעה למשה עומדים הבנים במרכז, וכשפרעה שואל את משה: "מי ומי הולכים?" משיב לו משה: "בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותינו" ופרעה דוחה את ההצעה הזו ואומר: "יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם, לכו נא הגברים ועבדו את ה'", ורק לאחר מכת החושך מתרצה סוף סוף פרעה ואומר למשה: "לכו עבדו את ה'... גם טפכם ילך עמכם".

לכן בכל הקשור להכרעה היכן לחגוג את ליל הסדר, יש להתחשב בראש ובראשונה ברצונם של הזקנים במשפחה: אלמלא הם, היכן היינו אנו, ובנינו, ובני בנינו? הרב שמשון רפאל הירש מפליא להסביר שחיוב ההסבה בליל הסדר ממחיש את הרעיון לפיו דור אחד נשען על הדור שקדם לו: ילד על אבא ואמא על סבתא. זה, ורק זה, הוא סוד ההישרדות של העם היהודי!

ונראה לתת טעם מדוע ליל הסדר הוא לילה בו כל המשפחה מתאחדת, כי מובא בפירוש צמח מנחם על הגדה של פסח (ומובא גם כן בספר קול מבשר חלק ג' פסח אות י"ב) וז"ל: שמעתי מ"ק אאמו"ר רבי שלמה יהושע דוד זצוקללה"ה ז"ע שאמר בשם מ"ק אאמו"ר רבי יעקב אריה מראדזמין זצוקללה"ה, ששמע מפה קדוש של רבינו הקדוש הרבי ר' בונם זצוקללה"ה מפרשיסחא, אשר הוא מכיר מהלשון של ההגדה ובפרט מהמאמר ברוך המקום ברוך הוא הנאמר בהגדה (לשון זה נזכר כמה פעמים בתנא דבי אליהו) אשר אליהו הנביא הקדוש ז"ל היה בעל המסדר ההגדה של פסח. עכ"ל עיי"ש מה שמבאר בזה.

והנה עניינו של אליהו הנביא הוא "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותיו". לכן על ידי קריאת ההגדה מעורר את כוחו של אליהו הנביא, שכל עניינו לאחד בין המשפחות לכן בליל הסדר מגיעים לידי אחדות.

על פי דרכינו יש לבאר ענין נוסף, בספר ויגד משה (סי' כ"א אות י"ג) כתב וז"ל: ראיתי בכת"י הרה"ג בעל המחבר ספר שו"ת משנה שכיר ז"ל שכתב, שבספר כורסייא דאליהו המקובל קדוש מירושלים (הוא הרה"ק רבי חביב דוד סתהון זצ"ל), הביא בשם בעלי המקובלים, דעל ידי שאלת "מה נשתנה" גורמין פתיחת הלב לתורה. ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר, כל אחד ואחד שואל מה נשתנה ומתפלל שיהיה לו פתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה. עכ"ל.

ויש לבאר על פי מה שכתב רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (סוד ישרים ח"ג סי' ד') שנשאל, אם יש גילוי אליהו בזמננו, וכמו שמצינו אצל הרש"ש שהיה לו גילוי אליהו כמ"ש המקובל חכם ששון בכר משה בפתח עיניים – קידוש, על המשרתת של הרש"ש הקדוש בישיבת בית אל שהיתה מביאה לו כוס קפה, ופעם אחת הביאה לו שתי כוסות בבת אחת, וכששאל אותה, מדוע הביאה שתי כוסות? אמרה לו: הבאתי לכת"ר ולאיש שיושב עמך. אמר לה תדעי שזה האיש הוא אליהו ז"ל, אבל לא תגלי לשום אדם. אמרה, גם אני איני מגלה סוד זה, בתנאי שתהיה ערב לי שאזכה לנן עדן בשכנותך. אמר לה: טוב. ובעת פטירתה באו לקבור אותה ולא יכלו להזיזה ממקומה, ואז בא הרב שר שלום זצוק"ל ולחש באזניה, ותכף הקימו אותה. מזה למדנו שזכה לגילוי אליהו ז"ל ואפילו האשה שהיתה צדקת זכתה לראותו.

והשיב רבינו יוסף חיים, אזהרה לנו מדברי קבלה, אל תגועו במשיחי ובנביאי אל תרעו, על כן אין לנו לדבר באנשים גדולים ועצומים בהשערת השכל, ורק רשאי אני להגיד דבר אחד בגילוי אליהו הנביא זכור לטוב, דודאי בענין שיזכה האדם לדבר עמו בפנים כמו שהיה לרבנו האריז"ל, דבר זה קשה המציאות אפילו בדורות הראשונים וכל שכן בדורות האחרונים, ברם בזאת אפשר להאמין שיהיה גילוי אליהו זכור לטוב בשכל של הצדיק, דהיינו יתלבש ניצוץ מן אליהו הנביא זכור לטוב בעין השכל של הצדיק ויורה לו האמת, והצדיק אינו מרגיש בגילוי אליהו זכור לטוב בשכלו אלא חושב שהוא משיג האמת בשכלו, ובאמת אינו כן אלא הוא משיג הדבר על ידי התלבשות ניצוץ מן אליהו הנביא זכור לטוב בשכלו.

ודבר זה נזכר בדברי המהר"ו בהקדמתו לשער ההקדמות וז"ל, וגם נזכר בהקדמת התקונים בכתב יד וז"ל: ואנת אליהו עתיד לאתגליא בסוף יומיא ואית מאן דעתיד לאתגליא אנפין באנפין ואת מאן דעתיד לאתגליא ליה בטמירו בעין השכל דיליה. ע"כ דבריו.

והיינו, יכול תלמיד חכם לזכות שיתעבר בו ניצוץ מאליהו הנביא שילמדו תורה ויגלה לו סודות התורה.

ואכן כך מצינו בענין הזכרת אליהו הנביא במוצאי שבת, כמו שכתב הטור (סו"ס רצ"ט): יש נוהגין לומר בכל מוצאי שבת כל

הפסוקים שמוזכר בהם אליהו ואומרים שהוא טוב לשכחה ויהיו דרכיו מצליחין בכל השבוע. ע"כ.

ובספר "טובי חיים" לבעל מסגרת השולחן על "תנא דבי אליהו" כתב בהקדמה וז"ל: כל אדם האומר ק"ל פעמים אליהו הנביא במוצ"ש בכוונה זוכה שניצוץ קדוש מנשמת אליהו מאיר על נשמתו להבין רזי התורה. עכ"ל.

וכן מצינו בסידור "שער השמים" שהזכרת אליהו הנביא במוצאי שבת מועילה לפתיחת הלב וז"ל: ידוע מה שכתבו המקובלים ובראשם הרוקח ז"ל על התועלת הגדולה למזכירים את אליהו הנביא במוצ"ש בפסוקים בנביאים ובכתובים, וכי המה מסוגלים להצלחה ולזיכרון ולפתיחת הלב. עכ"ד.

ממילא על ידי קריאת ההגדה מעורר את כוחו של אליהו הנביא אשר חיבר את ההגדה המועיל לפתיחת הלב בתורה.

כמו כן יש לבאר בזה את המנהג לפתוח ב"שפוך חמתך" את הדלת לאליהו הנביא, כמו כן מניחים כוס חמישית לאליהו הנביא. מה ענין שבסוף הלילה יגיע אליהו הנביא.

אחד העומדים בחדר מן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאל, האם זה נכון שאליהו הנביא בא לכל בית בישראל בליל הסדר בשפוך חמתך וגו'.

והשיב הגר"ח: בתו הקטנה של רבי מרדכי בנט אמרה, הנה, הזקן שבא עתה - שותה מכוס של אליהו, אמר לה אביה לא כל מה שרואים צריכים לספר, ואחרי חצי שעה נפטרה, ואח"כ יוצאי חלציו מכרו בהרבה כסף את הגביע שהעידה עליו שאליהו שותה ממנו.

ולפי דרכינו יש לומר, כי אחר שקראנו את ההגדה שחיבר אליהו נביא מעוררים את כוחו ויכולים לזכות אף לראותו.

טעם נוסף שניתן לראות את אליהו בסוף הסדר, מסופר על בעל 'מגלה עמוקות' שהתגורר בקראקא בזמן שרבינו יואל סירקש, ה"ח (בעל ה'בית חדש'), כיהן כרב העיר. פעם הלך ה"ח ברחוב, וראה שני אנשים הולכים ופניהם מאירות כשמש בצהרים. אחריהם ראה עוד ארבעה אנשים, אחד מבוגר ושלושה אחרים צעירים יותר, ופניהם של אלו היו שחורות כזפת. ארבעה אלה רצו אחרי שני האנשים, אבל לא הצליחו להשיגם. לאחר ששני האנשים בעלי הפנים הזוהרות כבר נעלמו מהעין, ניגש ה"ח לאנשים שחורי המראה, נתן להם שלום ושאל אותם מי הם, אבל הם סירבו לענות. חזר ה"ח ואמר להם: 'אני כאן המרא דאתרא, ואם אני שואל עליכם לענות לי'.

נתרצו הארבעה ואמרו: 'הרב צודק ועלינו לענות. אנחנו גיחזי ושלושת בנינו...! שוב שאל ה"ח: 'ומי היו שני האנשים שרצתם אחריהם?'. ענו לו: 'הם אליהו הנביא ואלישע. אחד העונשים שלנו הוא שאנחנו צריכים תמיד לרוץ אחרי אלישע הנביא, אבל איננו מסוגלים להשיגו'. הוסיף ה"ח ושאל: 'ולאן הלכו השניים?'. אמרו לו: 'הם הלכו לבעל המגלה עמוקות'.

הלך ה"ח ל'מגלה עמוקות' ואמר לו: 'יודע אני כי אליהו הנביא נמצא אצלך, תשאל נא אותו למה איננו בא אלי'. שאל ה'מגלה עמוקות' את אליהו הנביא, והשיב לו: 'לרב עיר מוכרח שתהיה שמינית שבשמינית גאוה, שאם לא כן לא יהיו נשמעים דבריו, אבל מכל מקום - אני אינני יכול לבוא אלי'!

וכתב הכף החיים (סי' תע"ב סק"ד) שסיבת ישיבת ההסיבה בליל הסדר שהיא דרך שררה וגאוה, הוא כדי לתקן את כל חטאי הגאוה של השנה כולה. יעו"ש.

נמצא שבליילה הקדוש הזה זכינו לתקן את הגאוה שבנו, ולכן שוב אין עוד מניעת חטא הגאוה המפריע לגילוי אליהו, ולכן יכולים לזכות לגילוי אליהו הנביא.

קו השיעורים "להתענג בתענוגים"

0772618021

עשרות שיעורים בענייני חג הפסח בשלוחה 221

בברכת חג כשר ושמח.